

STM:n suositus (2021)

Oppivelvollisuuden piiriin kuuluvien vammaisten opiskelijoiden matkat ja omavastuu

Oppivelvollisuusiän korottamisen jälkeen sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöön on tullut useita kysymyksiä liittyen muiden kuin perusopetuksessa olevien, oppivelvollisuuslain 16 §:n mukaiseen maksuttomaan koulutukseen oikeutettujen opiskelijoiden koulumatkatukeen ja erityisesti tuen suhteesta vammaispalvelulain perusteella myönnettäviin vaikeavammaisten opiskelijoiden kuljetuspalveluihin.

Koulumatkatuesta säädetään koulumatkatukilaissa. Vaikeavammaisten henkilöiden kuljetuspalveluista säädetään vammaispalvelulaissa.

Koulumatkatuessa on kysymys tuesta, jota myönnetään opiskelijan asunnon ja oppilaitoksen välisiin päivitäisiin matkakustannuksiin. Koulumatkatuen saamisen yleinen edellytys on 10 km:n matka, mutta oppivelvollisuuslain nojalla maksuttomaan koulutukseen oikeutetuilla se on 7 km. Koulumatkatukea ei myönnetä opiskelijalle, joka saa tukea koulumatkasta aiheutuviin kustannuksiin muun lain nojalla. Oppivelvollisuuslain nojalla maksuttomaan koulutukseen oikeutetuilta opiskelijoilta ei peritä yli 7 km:n matkoista koulumatkatuen omavastuusuutta.

Kunnan on järjestettävä vammaispalvelulain mukaiset kohtuulliset kuljetuspalvelut vaikeavammaiselle henkilölle, jolla on erityisiä vaikeuksia liikkumisessa ja joka ei vammansa tai sairautensa vuoksi voi käyttää julkisia joukkoliikennevälineitä ilman kohtuuttoman suuria vaikeuksia. Vammaispalvelulain mukaisia kuljetuspalveluja ei järjestetä henkilölle, joka saa näitä palveluja muun lain nojalla. Asiakasmaksulainsäädäntö mahdollistaa maksun perimisen vaikeavammaisten kuljetuspalveluista (laki 5 §, asetus 6 §).

Koulumatkatukilain toissijaisuussäännöksessä mainitaan kustannusten korvaaminen muun lain nojalla, vammaispalvelulain säännöksessä taas palvelujen järjestäminen muun lain nojalla. Koulumatkatukilaissa mainittu kustannusten korvaaminen saattaisi viitata esimerkiksi vakuutuskorvauksiin.

Säännökset ovat joltain osin tulkinnanvaraisia. STM:n näkemyksen mukaan silloin, kun vammaisen opiskelija ei täytä koulumatkatuen saamisen edellytyksiä esimerkiksi alle 7 km:n matkan vuoksi, matkat tulee myöntää vammaispalvelulain perusteella kuljetuspalveluna (kun vammaispalvelulain edellytykset täyttyvät). Koska muutkaan opiskelijat eivät saa näiltä matkoilta koulumatkatukea ja hekin joutuvat näin maksamaan itse matkansa, voitaisiin vammaispalvelulain perusteella järjestettävistä vastaavista (alle 7 km:n) kuljetuspalvelumatkoista periä omavastuu myös vammaisilta opiskelijoilta.

Silloin, kun koulumatkatuen saamisen edellytykset täyttyisivät koulumatkatukilain perusteella yli 7 km:n matkojen osalta, mutta vammaisen opiskelija ei voi vammansa vuoksi esimerkiksi käyttää joukkoliikennettä eikä näin hyödyntää koulumatkatukea, vaan saa kuljetuspalvelut vammaispalvelulain perusteella, olisi yhdenvertaisuuden vuoksi perusteltua jättää häneltä omavastuu perimättä vammaispalvelulain mukaisista yli 7 km:n kuljetuspalvelumatkoista. Näissäkin tilanteissa tulee ottaa huomioon, että silloin, kun koulutuksen järjestäjä järjestää vapaaehtoisesti koulukuljetukset, ne tulee mahdollisuuksien mukaan toteuttaa siten, että myös vammaiset opiskelijat voivat käyttää kyytejä.

Asiakasmaksulaki ei koskaan velvoita maksun perimiseen, vaan kunnalla on oikeus jättää maksu perimättä. Asiakasmaksulainsäädäntö määrittelee maksujen ylärajan. Tietyissä tilanteissa, esimerkiksi jos maksun (tai omavastuun) periminen vaarantaa asiakkaan tai perheen toimeentulon edellytyksiä, asiakasmaksulaki velvoittaa jättämään maksun perimättä tai alentamaan sitä.

Kuitenkin näissä tilanteissa ensisijainen peruste maksun perimättä jättämiselle on vammaispalvelulain tarkoitus edistää vammaisen henkilön edellytyksiä elää ja toimia muiden kanssa yhdenvertaisena yhteiskun-

nan jäsenenä sekä ehkäistä ja poistaa vammaisuuden aiheuttamia haittoja ja esteitä. Lain tarkoitus toteuttaa perustuslain ja yhdenvertaisuuslain mukaista yhdenvertaisuutta, jota arvioitaessa tulee tässä tilanteessa verrata oppivelvollisuuden piiriin kuuluvia vammattomia ja vammaisia opiskelijoita. Perustuslain mukaan jokaisella on oikeus maksuttomaan perusopetukseen, ja perustuslakivaliokunnan tulkinnan mukaan maksuton perusopetus kattaa kaiken oppivelvollisuuteen kuuluvan koulutuksen. Perustuslakivaliokunta on todennut maksuttomuuden kattavan myös tarpeelliset koulukuljetukset.

Asiakasmaksulain uudistamisen jatkovalmistelun yhteydessä tarkastellaan mahdolliset muutostarpeet lainsäädäntöön.